

Nosaltres, encare que en aquells temps de disbauxa política trobessim massa benignes els programes polítics de tendències revolucionàries, perquè ells recomenaven un canvi evolucionista, millor dit, una revolució teòrica, no per això deixavem de veure en el programa federal tota la sinceritat de que era capaç de parlar En Pi i Margall quan es dirigia al poble.

No hi cab pas cap dupte de que aquelles doctrines federalistes renovaren l'esperit del poble català, més que el de cap altre poble, i és perquè nosaltres ens sentíem compenetrats de les idees d'En Pi, perquè el seu esperit regional marxava d'acord amb les aspiracions de Catalunya.

A Barcelona hi tingut ocasió de sentir més d'una vegada als vells federals, i malgrat les influències dels republicans unitaris, ells sempre parlaven d'aquell venerable Pi i Margall, quin retrat conservaven en el lloc de honor de la casa.

I aquells venerables vells, amb ses testes tremoloses, amb rols de cabells platejats, ens parlaven dels jorns tumultuosos, de les bullangues, i cada un d'ells parlava d'En Pi i Margall amb una devoció santa, com no ho fan ara els fanàtics; i és perquè el ideal d'aquells homes no era per En Pi, sinó per la idea que encarnava.

I ja ho veuen, són contats els homes que segueixen l'exemple del mestre, són pocs ¡tan pocs! els que arriben a assolir l'alt concepte i el verdader sentit de la democràcia; pels més és una patent de corsari amb la que conquereixen un benestar relatiu que'ls eleva de la trista situació de pàries al pompós seti de directors de les masses, i algunes vegades fins a vestir la galonejada vestimenta de ministre, encare que per arribar an aquests llocs sigui necessari fer una abdicació de sos radicalismes, cosa que desgraciadament veiem que no costa pas gaire.

Mentrestant nosaltres seguim llegint en les pàgines admirables de les obres del mestre, que'ns faràn l'impressió de que sentim sa paraula venerable i apostòlica fent deixebles que prediquin sa doctrina miraculosa. . . .